



Zpráva o šetření ve věci šikany ve škole

Obrátila se na mě paní A. (dále jen „stěžovatelka“) se stížností na postup České školní inspekce (dále jen „ČŠI“) při šetření šikany jejího syna, ke které mělo docházet na ZŠ X. Syn stěžovatelky je žákem se speciálními vzdělávacími potřebami, neboť trpí Aspergerovým syndromem. Stěžovatelka se v letošním roce obrátila na ČŠI se stížností, ve které namítala, že ZŠ X. nedokáže jejího syna účinně ochránit před šikanou. ČŠI stížnost prošetřila podle ustanovení § 174 odst. 6 školského zákona¹ a shledala ji částečně nedůvodnou a částečně neprokazatelnou. O svých závěrech stěžovatelku vyrozuměla.

Stěžovatelka nebyla s výsledky šetření ČŠI spokojena, a proto se obrátila na mě. Uvedla, že svým podnětem usiluje o zlepšení činnosti ČŠI. O nápravu individuální neusiluje, neboť její syn již na ZŠ X. nestuduje.

Zákon o veřejném ochránci práv mi ukládá povinnost působit k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v tomto zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívat k ochraně práv a svobod.² ČŠI je úřadem, jehož postup mohu prověřovat.

A. Shrnutí závěrů

A.1 Volba inspekční činnosti

Jestliže ČŠI obdrží stížnost rodiče žáka na šikanu ve škole, musí postupovat v souladu s principem efektivnosti, který požaduje, aby každý úřad byl ve své činnosti důsledný a usiloval o skutečné, nikoliv pouze formální vyřešení celé věci. Vzhledem k tomu, že šikana ve škole zásadně ohrožuje celý vzdělávací proces, musí ČŠI vždy zvažovat provedení kontroly dodržování právních předpisů, které se vztahují k poskytování vzdělávání a školských služeb, podle § 174 odst. 2 písm. d) školského zákona namísto šetření stížnosti podle odst. 6 téhož ustanovení.

ČŠI na základě stížnosti stěžovatelky přistoupila k šetření stížnosti a možností provést v ZŠ X. kontrolu se vůbec nezabývala.

ČŠI porušila princip efektivnosti, když při volbě formy inspekční činnosti nezohlednila delší dobu trvání šikany, fyzické napadání syna stěžovatelky, zlehčování situace ze strany vedení školy a okolnosti ukazující na možnou nečinnost zřizovatele.

1 Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

2 Ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.



A.2 Objasnění skutkového stavu

Při šetření šikany ve škole musí ČŠI postupovat v souladu se zásadou materiální pravdy zakotvenou v ustanovení § 3 správního řádu, která vyžaduje zjistit stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.

ČŠI se nezabývala tím, zda na ZŠ X. skutečně k šikaně docházelo a o jaký stupeň šikany se jednalo. Zároveň nezohlednila některé relevantní podklady.

ČŠI při šetření stížnosti stěžovatelky porušila zásadu materiální pravdy.

B. Skutková zjištění

ČŠI obdržela od stěžovatelky dne 27. února 2017 stížnost na ZŠ X. Stěžovatelka uvedla, že její syn se stává terčem útoků spolužáků, a to nejen slovních, ale též fyzických. Dále uvedla, že ZŠ X. situaci neřeší a že její syn není schopen plnit školní povinnosti. ČŠI dne 6. března 2017 stěžovatelce oznámila, že její stížnost prošetří v souladu s ustanovením § 174 odst. 6 školského zákona.

ČŠI provedla v ZŠ X. šetření ve dnech 7., 10. a 17. března a 20. dubna 2017. Její závěry vycházejí zejména z vyjádření členů vedení školy, zprávy externí odbornice na šikanu a autismus, vyjádření školní metodičky prevence a hodnocení výchovné poradkyně.

Stěžovatelka byla o výsledku šetření stížnosti vyrozuměna dopisem ze dne 10. května 2017. V tomto dopisu ČŠI rozdělila svoje závěry do tří částí.

V první části se zabývala otázkou, zda ZŠ X. zajistila bezpečnost a ochranu zdraví žáků, včetně prevence rizikového chování žáků. Dospěla k závěru, že ZŠ X. bezpečnost žáků zajistila. Připustila ovšem, že ZŠ X. zejména v počátku důslednou přípravu spolužáků na projevy syna stěžovatelky podcenila a že nenastavila pravidla spolupráce a komunikace školy s rodinou.

V druhé části se ČŠI zaměřila na respektování speciálních vzdělávacích potřeb syna stěžovatelky. Zde dospěla k závěru, že stížnost stěžovatelky je nedůvodná, neboť její syn je schopen plnit školní povinnosti a plně se soustředí na výuku.

V poslední části se ČŠI zabývala komunikací mezi ZŠ X. a stěžovatelkou. Dospěla k závěru, že ZŠ X. splnila povinnost informovat zákonné zástupce žáka o průběhu a výsledcích vzdělávání. Dle jejího názoru nelze prokázat, že škola či třídní učitelka odmítala tvrzení stěžovatelky o probíhající šikaně, a stížnost v tomto bodě vyhodnotila jako neprokazatelnou.

Stěžovatelka ve svém podnětu namítala celou řadu pochybení ČŠI. Uvedla následující:

- (1) Postup ČŠI byl zdlouhavý.
- (2) ČŠI při šetření nebrala v potaz informace od asistentky pedagoga.
- (3) K šetření nebyl přizván odborník na autismus.



- (4) ČŠI nebrala v potaz odborný názor Mgr. Julia Bittmanna ze speciálního pedagogického centra při Národním ústavu pro autismus, který uskutečnil dne 24. listopadu 2016 ve třídě hodinovou besedu a pořídil z ní zápis.
- (5) ČŠI neřešila, že hlavní agresor ve třídě je syn učitelky hudební výchovy na ZŠ X. a velitele Městské policie X.
- (6) ČŠI uznala bez dalšího za prokázaná tvrzení ředitele školy.

Tyto námitky totiž pokládám za podstatné pro naplnění účelu, který stěžovatelka svým podnětem sleduje, tedy pro zlepšení činnosti ČŠI.

PhDr. Ondřej Andrys, MAE, náměstek ústředního školního inspektora ve svém vyjádření ze dne 14. září 2017 pochybení ČŠI popřel.³ Uvedl zejména následující:

- (1) Zdržení v inspekční činnosti bylo způsobeno objektivními faktory, zejména jarními prázdninami a nepřítomností syna stěžovatelky ve škole.
- (2) ČŠI nebrala v potaz informace od asistentky pedagoga, protože se odmítla k celé věci vyjádřit.
- (3) Názory Mgr. Julia Bittmanna ze speciálního pedagogického centra při Národním ústavu pro autismus byly vzaty do úvahy pouze částečně, protože provedl pouze besedu se třídou, která nebyla speciálním vyšetřením třídního kolektivu. ČŠI brala v úvahu ty závěry a doporučení Mgr. Bittmanna, které byly opřené o věcná zjištění a neodporovaly doporučením ke vzdělávání syna stěžovatelky vydaným školským poradenským zařízením.
- (4) ČŠI dodržuje zásadu rovného přístupu ke všem žákům, a proto nezohlednila skutečnost, že hlavní agresor ve třídě je syn učitelky hudební výchovy na ZŠ X. a velitele Městské policie X.

C. Právní hodnocení

C.1 Povaha a nebezpečnost šikany

Šikana je nebezpečný sociálně patologický jev, při němž je omezována zejména osobní svoboda a svoboda rozhodování, je ponižována lidská důstojnost a čest, mnohdy je obětím ubližováno na zdraví či na majetku.⁴

Pokud jde o šikanu ve škole, je to jev starý jako škola sama. V současnosti však narůstá do větších rozměrů tím, že vzrůstá počet zjištěných případů šikanování, snižuje se věková hranice agresorů, zvyšuje se její brutalita a její propracovanost.⁵ Přesto v právním řádu nenalezneme definici šikany. Příčina spočívá v tom, že šikana představuje složitý jev, který

3 Dopis PhDr. Ondřeje Andryse, MAE, náměstka ústředního školního inspektora, ze dne 14. 9. 2017, č. j. ČŠIG-4061/17-G2.

4 LOVASOVÁ, Lenka. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 6. ISBN 80-86991-65-2.

5 BLAHUTKOVÁ Marie a CHARVÁT, Michal. *Šikana ve škole*. In: School and Health. [online]. Praha, 2008, 21, 3/2008, s. 143. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/puv/sb07_aspekty_zdravi/cze/blahutkova_charvat_cz.pdf.



není možno právně pojmout jako jeden celek, neboť svými znaky a důsledky zasahuje do různých právních odvětví.⁶

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“) vymezilo šikanu ve škole jako agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese.⁷

ČŠI ve své výroční zprávě za školní rok 2016/2017 uvedla, že dle vyjádření ředitelů a ředitelky se šikana vyskytovala ve 35,3 % inspektovaných škol (kyberšikana ve 20,5 %).⁸ Ve školním roce 2016/2017 ČŠI prověřovala celkem 1442 stížnostních bodů (756 stížností). Z toho 67 stížnostních bodů se týkalo námitek neřešení šikany.⁹

Pro svoje závěry jsem pokládala za podstatné, že pozdě odhalená šikana způsobuje škody nejen oběti šikany, ale též všem ostatním členům skupiny. Negativní dopady na ostatní členy zahrnují:

- (1) fixování antisociálních postojů u agresorů,
- (2) ztrátu iluzí o společnosti u ostatních členů skupiny a
- (3) snížený efekt pedagogického působení u skupiny jako celku.

Pokud jde o poslední negativní dopad šikany na celou skupinu, je vědecky prokázáno, že probuzení a nastartování šikanování je závažnou překážkou pedagogických snah o výchovný a výukový růst skupiny a jejích jednotlivých členů. Skupina přemožená „virem“ šikanování zcela ztratí výchovnou funkci, jakou má zdravá komunita. Všichni členové jsou v různé míře poškozováni. Výukový efekt v takové nemocné skupině je minimální.¹⁰

Na základě těchto vědeckých poznatků jsem přesvědčena, že šikana ve škole představuje závažné ohrožení celého vzdělávacího procesu.

C.2 Volba inspekční činnosti

Vzhledem k závažnosti ohrožení vzdělávacího procesu, které šikana ve škole představuje, jsem přesvědčena, že na základě stížnosti rodiče žáka na šikanu musí ČŠI zvažovat provedení kontroly ve škole. Vyplývá to z principu efektivnosti, který požaduje, aby každý

6 LOVASOVÁ, Lenka. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 6. ISBN 80-86991-65-2.

7 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. Praha, 6. září 2016, č. j. MSMT-21149/2016. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.

8 Česká školní inspekce. Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2016/2017. Výroční zpráva České školní inspekce. Praha: prosinec 2017, s. 84. ISBN 978-80-88087-15-1. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocní-zpravy/Kvalita-a-efektivita-vzdelavani-a-vzdelavaci-soust>.

9 Tamtéž, s. 242.

10 HAVLÍNOVÁ, Miluše a KOLÁŘ, Michal. Sociální klima v prostředí základních škol ČR. Výzkumná studie projekt IDM Praha – MŠMT ČR. Praha, 2001, s. 12. Dostupné z: <http://www.klimes.us/mojeprace/socialniklima.pdf>.



úřad byl ve své činnosti důsledný a usiloval o skutečné, nikoliv pouze formální vyřešení celé věci. **ČŠI je tak po obdržení stížnosti rodiče žáka na šikanu povinna posoudit, zda k účinnému potlačení šikany v konkrétním případě postačí šetření stížnosti podle ustanovení § 174 odst. 6 školského zákona nebo zda situace vyžaduje provedení kontroly podle odst. 2 téhož ustanovení.** Ke skutečnostem odůvodňujícím provedení kontroly se řadí například delší doba trvání šikany, fyzické napadání, zlehčování situace ze strany školy a indicie o možné nečinnosti zřizovatele.

Již ve své zprávě o šetření ze dne 13. srpna 2017, sp. zn. 4043/2016/VOP¹¹ jsem dospěla k závěru, že ČŠI musí při volbě konkrétního typu inspekční činnosti zohlednit kontext podání, kterým se na ni stěžovatel či stěžovatelka obrátili. Uvědomuji si, že tuto zprávu jsem vydala až poté, co ČŠI ukončila inspekční činnost ve věci stížnosti stěžovatelky. Oceňuji to, že ČŠI vydala nový metodický pokyn pro šetření stížností, který moje názory reflektuje. Nebudu tedy opakovat to, k čemu jsem dospěla v této zprávě, nýbrž zaměřím se na otázku volby inspekční činnosti ve vztahu k namítané šikaně.

Jsem přesvědčena, že mechanismus šetření stížnosti se nehodí k řešení případů, kdy je podezření ze šikany ve škole. Pro vysvětlení tohoto svého právního názoru pokládám za důležité nejdříve zrekapitulovat rozdíly mezi kontrolou a šetřením stížnosti.

Jestliže ČŠI obdrží stížnost od rodiče žáka, může podle § 174 školského zákona zvolit několik možností. Nabízí se šetření stížnosti nebo provedení kontroly.

Šetření stížnosti předpokládá aktivitu zřizovatele. Podle ustanovení § 174 odst. 6 ČŠI po ukončení inspekční činnosti předává výsledek šetření zřizovateli k dalšímu řízení. Zřizovatel informuje Českou školní inspekci o vyřízení stížnosti a o případných opatřeních přijatých k nápravě. Je tedy na zřizovateli, aby přijal potřebná opatření. ČŠI stížnost nevyřizuje ani nestanovuje opatření k odstranění nedostatků. Zjednání nápravy náleží zřizovateli školy, který k tomu může využít pouze své zákonné pravomoci. Zřizovatel není vázán názorem ČŠI.

Naproti tomu kontrola vychází z aktivity samotné ČŠI. Podle ustanovení § 174 odst. 10 písm. b) školského zákona je v tomto případě výstupem z inspekční činnosti protokol o kontrole. Pokud ČŠI zjistí při kontrole nějaké nedostatky, školy mají povinnost přijmout opatření k odstranění těchto nedostatků. A to bez zbytečného odkladu, nejpozději však ve lhůtě stanovené ČŠI. Osoba, která je odpovědná za přijetí opatření k odstranění nedostatků zjištěných při inspekční činnosti, se dopustí přestupku, pokud taková opatření nepřijme. Je zde tedy právní povinnost opatření k nápravě přijmout.

Při volbě konkrétního typu inspekční činnosti by se ředitelé a ředitelky krajských inspektorátů měli řídit principy dobré správy, které formuloval první veřejný ochránce práv JUDr. Otakar Motejl.¹² Konkrétně princip efektivnosti vyžaduje, aby každý úřad byl ve své činnosti důsledný a usiloval o skutečné, nikoliv pouze formální vyřešení celé věci. Má proto činit účelné kroky k realizaci svých rozhodnutí v praxi a provádět i následnou kontrolu

11 Dostupné z <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5410>.

12 Dostupné z <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/principy-dobre-spravy/>.



jejich naplňování. Vnímám to, že šetření stížnosti je rychlejší a pružnější než provádění kontroly. Tato skutečnost je významná zejména proto, že v případě šikany ve škole je včasnost zásahu velice důležitá pro její potlačení. Jenže právní řád nezná žádnou kombinaci šetření stížnosti a kontroly dodržování právních předpisů. Včasný zásah proti šikaně musí provést škola. Mechanismy inspekční činnosti na základě podnětu občana mohou přijít ke slovu, až když škola nekoná nebo nekoná dostatečně. Zdlouhavější mechanismus provádění kontroly může být efektivnější, protože výstupem z něj je právní povinnost odstranit nedostatky, kdežto šetření stížnosti nemusí vést v konkrétním případě k žádnému zlepšení.

Mnohé ukazuje, že u řady pedagogů chybí teoretická příprava v oblasti rozpoznávání a řešení případů šikanování. Strach z potenciálního rozruchu, negativní reakce rodičů, dokonce i mediálního útoku je u některých pedagogů natolik silný, že raději šikanu přehlížejí a vůbec se ji nesnaží řešit (ačkoli jsou svým přístupem a jednáním někdy jednou z jejích příčin).¹³ Pokud se ČŠI spolehne pouze na aktivitu zřizovatele, nemusí to vést k potlačení šikany ve škole. I zřizovatel totiž může být motivovaný šikanu spíše neřešit s cílem udržet bezproblémový obraz školy. Šikana pak na škole může bujet dál a zásadně narušovat vzdělávací proces v dané třídě a potažmo i v celé škole. Inspekční činnost ČŠI se pak v takovém případě míjí účinkem a v podstatě postrádá jakýkoliv smysl.

Pokud ČŠI na základě stížnosti rodiče žáka provede ve škole kontrolu, je tak učiněn první důležitý krok, aby šikana ve škole, pokud bude její existence prokázána, byla účinně potlačena.

Uvědomuji si, že veškerá činnost ČŠI je vázána na rozpočtová a personální omezení. Mám za to, že inspekční činnost v podobě kontroly dodržování právních předpisů je pravděpodobně nákladnější a časově i personálně náročnější než šetření stížnosti. Domnívám se ale, že je to otázkou správného identifikování priorit při využívání rozpočtových prostředků a přidělování úkolů školním inspektorům a inspektorkám. Zdá se navíc, že námítky šikany nejsou v inspekční činnosti tak časté, aby provádění kontroly namísto šetření stížnosti ohrozilo výkon jiných úkolů ČŠI (67 stížnostních bodů z celkových 1442).

Na základě shora uvedeného jsem přesvědčena, že **ČŠI jednala v rozporu s principem efektivnosti**, když na základě stížnosti stěžovatelky přistoupila k šetření stížnosti a možností provést v ZŠ X. kontrolu se vůbec nezabývala. Při volbě formy inspekční činnosti měla ČŠI vzít v potaz:

- tvrzení stěžovatelky, že šikana jejího syna trvá již delší dobu a že se zhoršuje,
- tvrzení stěžovatelky, že dochází i k fyzickému napadání jejího syna,
- okolnosti ukazující na neochotu školy šikanu účinně řešit a
- okolnosti naznačující možnou nečinnost zřizovatele při potlačení šikany.

13 LOVASOVÁ, Lenka. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 16. ISBN 80-86991-65-2.



C.3 Objasnění skutkového stavu

Další moje závěry se týkají způsobu, jakým ČŠI postupovala při opatrování podkladů a při jejich hodnocení. Dospěla jsem k závěru, že ČŠI při šetření stížnosti stěžovatelky porušila zásadu materiální pravdy zakotvenou v ustanovení § 3 správního řádu. Podle tohoto ustanovení má správní orgán povinnost postupovat tak, aby byl zjištěn stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v nezbytném rozsahu.

Domnívám se, že ČŠI porušila zásadu materiální pravdy hned ve dvou směrech.

C.3.1 Dokazování šikany

Jestliže má ČŠI posoudit, zda škola přijala dostatečná opatření, aby žáky ochránila před šikanou, musí se nejdříve zabývat tím, zda k šikaně ve škole došlo či dochází. Jedině na základě tohoto dílčího skutkového závěru může ČŠI hodnotit adekvátnost opatření, která škola přijala.

Odborníci se shodují, že je pět stupňů šikany, přičemž v každém stupni se k potlačení šikany požadují jiná opatření ze strany školy.¹⁴ Tento vědecký poznatek promítlo i MŠMT do své metodiky.¹⁵

První stupeň (zrod ostrakismu): V každé školní skupině se vždy objeví jednotlivci, kteří jsou méně vlivní a oblíbení. A všichni tito žáci, kteří se dostanou na okraj skupiny, zakoušejí tzv. ostrakismus. Je to mírná, převážně psychická forma násilí, kdy se člověk necítí dobře, je neoblíbený, neuznávaný, ostatní ho odmítají, pomlouvají apod.

Druhý stupeň (fyzická agrese a přitvrzování manipulace): Je charakteristický tím, že psychický nátlak přerůstá ve fyzickou agresi. Agresor zakouší, jak chutná moc, jaké uspokojení mu přináší, když někoho bije, týrá, ponižuje. To, jak bude vypadat další vývoj, záleží do značné míry na postojích žáků k šikanování. Neexistují-li kamarádské vztahy, záporný vztah k násilí, pozitivní morální vlastnosti, pak dochází k prolomení posledních morálních zábran a šikana se rozjíždí ve větším rozsahu.

Třetí stupeň (klíčový moment – vytvoření tvrdého jádra): Agresoři začnou spolupracovat a systematicky šikanovat nejvhodnější oběť. Obětí bývají většinou ti, kteří se už jako objekt ostrakizování osvědčili.

Čtvrtý stupeň (většina přijímá normy agresorů): Pokračuje činnost jádra agresorů. Jejich působení je tak silné, že jejich normy přejímá celá skupina. Tomuto tlaku se už málokdo dokáže postavit. Skupina je navenek zachována, ale zevnitř se rozkládá. I mírná a ukáznění

14 BLAHUTKOVÁ Marie a CHARVÁT, Michal. Šikana ve škole. In: School and Health. (online). Praha, 2008, 21, 3/2008, s. 144–145. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/puv/sb07_aspekty_zdravi/cze/blahutkova_charvat_cz.pdf. HAVLÍNOVÁ, Miluše a KOLÁŘ, Michal. Sociální klima v prostředí základních škol ČR. Výzkumná studie projekt IDM Praha – MŠMT ČR. Praha, 2001, s. 11–12. Dostupné z: <http://www.klimes.us/mojeprace/socialniklima.pdf>.

15 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. Praha 6. září 2016, č. j. MSMT-21149/2016. In: Věstník Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Prosinec 2016, roč. LXXII, sešit 12, Přílohy 1 a 6.



žáci se začínají chovat krutě, zúčastňují se týrání a prožívají při tom uspokojení. Dělají to proto, aby oni sami se nestali tím týraným.

Pátý stupeň (totalita neboli dokonalá šikana): Normy agresorů jsou přijaty a respektovány všemi. Dojde k nastolení totalitní ideologie šikanování. Charakteristickým znakem je to, že agresori jsou chápáni a uznáváni jako vůdci, nadlidi, apod. Oběti jsou vnímány jako podlidi, poddaní, nevolníci, otroci. Agresori ztrácejí poslední zbytky zábran a smysl pro realitu. Členové, kteří původně nesouhlasili, najednou se zájmem přihlížejí, nebo se dokonce aktivně účastní.

Volba vhodných prostředků k potlačení šikany závisí na tom, o jaký její stupeň se jedná. Klíčové je přitom rozlišení šikany počáteční a pokročilé. Šikana počáteční se potlačuje mírnými prostředky, ke kterým patří třídnické hodiny, třídní schůzky, rozhovory s agresory a s oběťmi. Naproti tomu šikanu pokročilou je zapotřebí řešit prostředky ráznějšími, ke kterým se řadí metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.¹⁶ Zásah školy se zde v zásadě omezuje pouze na první pomoc s tím, že úplné potlačení nezbytně vyžaduje odbornou pomoc specialistů na problematiku školního násilí a šikanování.¹⁷

Existenci šikany se ČŠI při šetření stížnosti vůbec nezabývala a toto představuje první směr, ve kterém porušila zásadu materiální pravdy.

C.3.2 Hodnocení podkladů

Druhé porušení zásady materiální pravdy se týká způsobu, jakým ČŠI postupovala při opatřování podkladů a při jejich hodnocení. ČŠI sice shromáždila rozsáhlý spisový materiál, ovšem náležitě jej nevyhodnotila.

Základní pochybení ČŠI spatřuji v tom, že **všechny dokumenty, ze kterých vycházela, vykreslují jenom jeden pohled na to, co se v rozhodném období v ZŠ X. odehrálo**. Jedinou výjimku představuje zpráva paní B., nestranné externí odbornice. Jsem přesvědčena, že ČŠI měla při své inspekční činnosti zohlednit následující:

- (1) Pedagogičtí pracovníci často nevědí, jak začínající a postupující šikanu rozpoznat a jak proti ní účinně zakročit. V důsledku toho často mají sklon projevy šikany přehlížet či bagatelizovat a celou věc zamést pod koberec.¹⁸
- (2) Hlavním agresorem, který se projevoval vůči synovi stěžovatelky, byl syn učitelky hudební výchovy na ZŠ X.
- (3) Otec hlavního agresora je velitelem Městské policie v X.

16 Z tohoto rozlišení vychází i metodický pokyn MŠMT. Viz Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. Praha, 6. září 2016, č. j. MSMT-21149/2016, příloha 6. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.

17 Devět kroků při řešení šikany. [online] Kladno: AISIS, o.s. [cit. 2017-4-11] Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-dozvedet/co-muze-udelat-skola/203-devet-kroku>.

18 LOVASOVÁ, Lenka. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 16. ISBN 80-86991-65-2



(4) V podkladech, na které se ČŠI odvolává, jsou závažné rozpory v tvrzeních jednotlivých osob.

Kdyby tak ČŠI učinila, musela rozpoznat nebezpečí, že vyjádření ředitele, zástupkyně ředitele a třídní učitelky nemusejí být objektivní.

Jsem dále přesvědčena, že v tomto podezření ji měla utvrdit povaha argumentů těchto osob. Označování aktů šikany za „klukoviny“ a nařčení matky oběti z přecitlivělosti totiž představují typické námitky, které užívají pedagogičtí pracovníci vedení snahou šikanu „ututlat“.¹⁹

Z těchto okolností měla ČŠI vyvodit potřebu vyjít též z dalších podkladů, aby byla situace ve třídě náležitě objasněna. Zásada materiální pravdy zakotvená v ustanovení § 3 správního řádu v tomto případě požadovala konfrontovat tvrzení členů vedení ZŠ X. s dalšími podklady a pokusit se zjistit, zda příběh šikany nemá také „jinou verzi“. ČŠI tak měla postupovat tím spíše, že další relevantní podklady měla prokazatelně při šetření k dispozici.

Za relevantní podklady, ze kterých měla ČŠI při své inspekční činnosti vyjít, pokládám osobní poznámky k průběhu vzdělávacího procesu syna stěžovatelky od září 2015 do března 2017, které pořídila asistentka pedagoga paní C., přidělená školou synovi stěžovatelky. Tyto poznámky jsou velmi podrobné a vztahují se právě k období, kdy podle tvrzení stěžovatelky měla v ZŠ X. probíhat šikana jejího syna. ČŠI měla těmto poznámkám přisoudit odpovídající vypovídací hodnotu, neboť asistentka pedagoga byla každodenně fyzicky přítomna ve třídě a mohla bezprostředně sledovat chování všech žáků. Její odborné vzdělání jí přitom umožňovalo chování žáků kriticky posoudit z hlediska průběhu pedagogického procesu. Tyto poznámky dokládají postupné zhoršování vztahů ve třídě a začínající šikanu syna stěžovatelky, a také zlehčování situace ze strany učitelů.²⁰ Naprostým ignorováním tohoto důkazního prostředku ČŠI porušila zásadu materiální pravdy.

ČŠI dále měla více zohlednit odborný názor Mgr. Julia Bittmanna ze speciálního pedagogického centra při Národním ústavu pro autismus.²¹ Vyjádření náměstka ústředního

19 LOVASOVÁ, Lenka. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 16. ISBN 80-86991-65-2. BLAHUTKOVÁ Marie a CHARVÁT, Michal. Šikana ve škole. In: School and Health. (online). Praha, 2008, 21, 3/2008, s. 144–145. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/puv/sb07_aspekty_zdravi/cze/blahutkova_charvat_cz.pdf

20 Z poznámek je patrné, jak si hlavní agresor syna stěžovatelky vyhlédl za oběť (zrod ostrakismu) a jak začalo docházet k drobným projevům fyzického násilí, které jsou příznačné pro druhý stupeň šikany. Poznámky podrobně popisují řadu incidentů. Asistentka uvedla:

„Problém se ale ukazuje hned v M, kdy Alex mu chce aktovkou podrazit nohy a gestikuluje přitom s Břetislavem (hlavní agresor) ... Po hodině o přestávce jde za námi Cyril a mává nám knížkou před očima. Hele co mám ... Davida to vytáčí a já zachraňuji situaci.“

V souvislosti s jiným incidentem asistentka uvedla: „Cyril hodil údajně jen tak do davu voskovou kuličku. Ta zasáhla Davida do zad ... stihnul Cyrilovi vrátit, bouchnul ho svíčkou do zad ... Nemeškala jeho sestra a v nestřežený okamžik kopla Davida ze zadu do nohy.“ Pokud jde o řešení incidentu, asistentka uvedla: „Prosila jsem třídní učitelku, aby kluky nechala mluvit, aby do toho nezasahovala ... Třídní učitelka návodnými otázkami udělala z Davida vola.“

21 Mgr. Julius Bittmann v zápise z besedy se spolužáky uvedl: „Třída jako celek je tak extrémně náročná na zvládnutí, jsou zde přítomni žáci s ADHD, poruchami chování a jinými diagnózami.“ Dále uvedl: „Ve třídě probíhá



školního inspektora PhDr. Ondřeje Andryse, MAE, o nepřípadnosti jeho závěrů a doporučení nemohu akceptovat. Dle mého názoru všechny závěry Mgr. Julia Bittmanna vycházejí z věcných zjištění a ve spisu postoupeném ČŠI jsem nenašla žádné doporučení školského poradenského zařízení, kterému by měly odporovat.

D. Závěry

ČŠI jednala v rozporu se zásadami dobré správy, když namísto provedení kontroly v ZŠ X. přistoupila pouze k prošetření stížnosti, kterou obdržela od stěžovatelky. **Porušila tím princip efektivnosti, který požaduje, aby každý úřad byl ve své činnosti důsledný a usiloval o skutečné, nikoliv pouze formální vyřešení celé věci.**

ČŠI dále porušila zásadu materiální pravdy zakotvenou v ustanovení § 3 správního řádu tím, že nezkoumala, zda na ZŠ X. skutečně k šikaně docházelo, a že nezohlednila některé relevantní podklady.

ČŠI přitom v boji proti šikaně zastává důležitou úlohu, a proto se mi jeví žádoucí, aby školní inspektoři a inspektorky měli povědomí o povaze šikany, jejích projevech a nebezpečnosti, jakož i o vhodných opatřeních k jejímu potlačení. Toto povědomí by jim umožnilo při inspekční činnosti zohlednit nebezpečí, které šikana představuje pro celý vzdělávací proces, a rozpoznat nebezpečí neobjektivitu vedení škol.

Zprávu zasílám ústřednímu školnímu inspektorovi a podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv žádám, aby se ve lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě.

Domnívám se, že vhodnými opatřeními k nápravě může být:

- (1) proškolení určených školních inspektorů a inspektorek z jednotlivých regionálních inspektorátů o základních otázkách šikany ve škole,
- (2) pravidelná účast odborníka na šikanu jako přizvané osoby v případě inspekční činnosti s podezřením na šikanu,
- (3) seznámit s mými závěry ředitele a ředitelky regionálních inspektorátů na nejbližším společném jednání.

Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

Brno 20. prosince 2017

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)